

Metoder i dansk¹

1. Præsentation af fag, fakulteter og den overordnede metode

Når man skal beskrive metode i en større skriftlig opgave, er det en god idé at lægge ud med at præsentere opgavefagene, deres fakulteter (det humanistiske, samfundsfaglige eller naturvidenskabelige fakultet) og den overordnede metode. Når man skriver i dansk, arbejder man inden for det humanistiske fakultet og går *hermeneutisk* til værks; altså er den hermeneutiske metode den overordnede metode inden for de humanistiske fag.

Ordet *hermeneutik* betyder **fortolkning**, og den hermeneutiske metode lægger da også vægt på fortolkning, men fortolkningen er afhængig af en grundig **analyse** (som bevis for fortolkningen). Når man møder analysegenstanden (fx en roman eller en dokumentarfilm), har man allerede en **forforståelse** med sig, som danner udgangspunkt for analysen og fortolkningen. Man har fx allerede viden om den historiske periode, kender andre værker af kunstneren eller kender genren. Denne forforståelse gør, at man hurtigt kan begynde at afkode analysegenstanden. I mødet med analysegenstanden opnår man ny viden – og dermed ny forståelse. Denne bevægelse frem og tilbage mellem analysegenstand og forståelse kaldes også nogle gange for **“den hermeneutiske spiral”**, hvilket skal illustrere den dynamiske proces.

2. Fagets empiri

I dansk arbejder vi inden for de tre perspektiver: litteratur, sprog og medier. Vi skelner mellem **primærlitteratur** og **sekundærlitteratur**. Primærlitteraturen er de tekster/film etc., som vi analyserer og fortolker – analysegenstandene. Sekundærlitteraturen giver os informationer og viden, der kan øge vores forståelse for emnet/teksten. Skal man fx skrive en opgave om en roman (primærlitteraturen) fra det moderne gennembrud, vil man læse sekundærlitteratur om perioden og om forfatteren.

Primærlitteraturen/analysegenstanden kan både være **fakta- og fiktionstekster**:

- film (både fiktions- og dokumentarfilm)
- skønlitteratur (roman, novelle, digte, sange, drama)
- sagprosa (artikler/argumenterende tekster, taler)

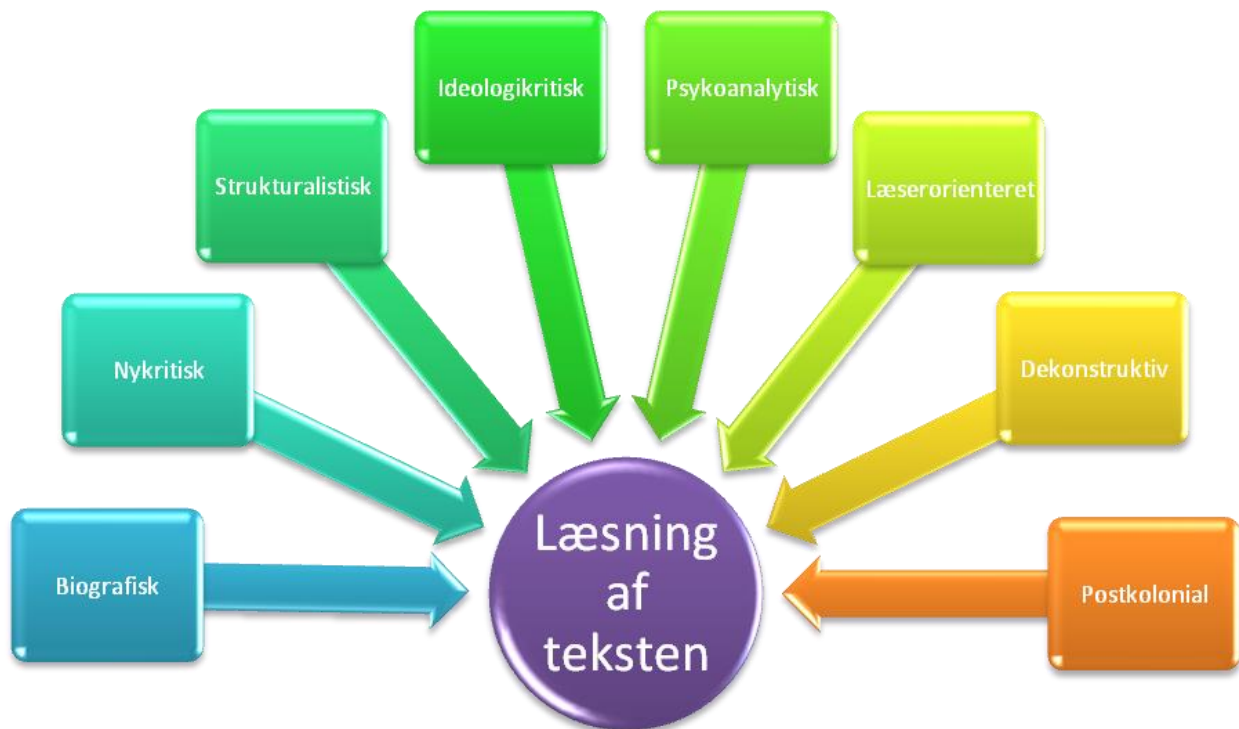
---

¹ Kilde: Tager udgangspunkt i AT-håndbogen, Systime 2009. Dokumentet er siden redigeret af JK, KT, BV og BJ

3. Fagets metoder

I dansk arbejder vi med de tre perspektiver: Det litterære, det sproglige og det mediemæssige. Metoderne, som vi arbejder med under de forskellige perspektiver ses nedenfor. I alle tre perspektiver vil man kunne inddrage elementer fra de konkrete analysemetoder fra de to andre perspektiver

1. Det litterære perspektiv

Bag de forskellige analysemetoder, der kan anvendes på det litterære stofområde, ligger der forskellige metoder, som lægger forskellige vinkler på teksten og stiller forskellige spørgsmål.

1.1. Den nykritiske analysemetode

- Den mest anvendte analysemetode i dansk i forhold til analyse af litteratur.

- Fokus på nærlæsning af teksten. Hvad siger teksten, og hvordan fortælles den? Årsag: Litterære tekster opfattes som uafhængige af faktorer uden for teksten og formoder, at teksten indeholder alle de oplysninger, der er nødvendige for at tolke teksten (hverken konteksten eller forfatteren er inddraget).
- Baseret på omhyggelig, systematisk og nuanceret gennemgang af tekstens mindste dele, dens ord, ordforbindelser og billeder og disses forhold til tekstens overordnede helhedsdannelser som komposition, fortæller, genre, dens motiv, holdning og ide.

Denne analysemetode stiller spørgsmål såsom:

- Hvordan er komposition, fortæller og synsvinkel?
- Hvordan er miljøet fysisk og socialt, og hvad karakteriserer personerne?
- Hvilke relationer har personerne til hinanden?
- Er der et billedplan (billedsprog), der hjælper os med at fortolke realplanet (dvs. de handlinger der finder sted i teksten)?
- Hvilken konflikt og løsning/afslutning er der?
- Hvilket dominerende tema rummer teksten, og hvad er dets budskab?

Det er vigtigt både at besvare spørgsmålene og at forsøge at give forklaringer – og dermed tolkninger.

1.2. Strukturalistisk analysemetode

- Særligt velegnet til at analysere eventyr.

Teksten ses som et system af sprog, modsætninger og strukturer. Den strukturalistiske læsning har fokus på systemer, mennesketyper, modsætninger og benytter sig af modeller såsom:

- **Modsætningspar:** Hvilke ord eller sætninger i teksten står i modsætning til hinanden f.eks. kultur/natur, liv/død
- **Aktantmodel:** en forsimplet model over de aktanter (personer, kræfter), der er i spil i den konflikt, som udspiller sig i teksten. Aktivt handlende subjekt, der kæmper for at få objektet, der møder modstand og får hjælp til at overvinde forhindringer for til sidst at nogen får nytte ud af objektet fra en giver.
- **Kontraktmodel: hjemme – ude – hjem.** Beskriver i forenklet form, hvordan hovedpersonen befinder sig under rolige, ordnede forhold – et kontraktforhold. Der sker et kontraktbrud, og

hovedpersonen kastes ud i det ukendte, hvor han skal overvinde forhindringer og prøvelser for at bevise, at han er værdig til at indgå en ny kontrakt og blive accepteret.

1.3. Socialhistorisk/ideologikritisk analysemetode

- *Sætter teksten i relation til samfundet.*

- Teksten læses som udtryk for historiske, sociale og ideologiske forhold på den tid, hvor den er skrevet.
- Målet: Med afsæt i teksten at undersøge den tids classeskel og social uretfærdighed.
- Ligeledes analyseres forfatterens sociale og politiske holdninger, som de udtrykkes i teksten, og på den baggrund søger man at danne sig et billede af forfatterens ideologi – deraf betegnelsen ideologikritisk analyse.

Denne analysemetode stiller spørgsmål som:

- Hvad er den økonomiske basis i samfundet på det tidspunkt, teksten er skrevet?
- Hvilke sociale og økonomiske normer er de fremherskende?
- Hvem har magten? Er der klasseforskelle?
- Er der oprør mod et hierarki eller gængse normer?
- Og hvordan kan alt dette ses i teksten?

Metoden kræver baggrundsviden om historiske, sociale og politiske forhold på det tidspunkt, hvor teksten er skrevet.

1.4. Biografisk analysemetode

- *Fokuserer på tekstens forfatter.*

- Bygger på antagelsen om, at værket og dets forfatter udgør en enhed. Det betyder, at værk og forfatter gensidigt belyser hinanden.
- Denne analysemetode læser teksten som en fortælling om forfatterens liv, oplevelser og værdier.

Man stiller spørgsmål så som:

- Hvilke hændelser og værdier i teksten passer til forfatterens eget liv?
- Hvordan oplevede forfatteren det tema, teksten handler om?
- Hvordan er værket blevet til?

Metoden kræver baggrundsviden om forfatterens liv i form af sekundært materiale (fx breve, billeder, dagbøger, samtidiges erindringer) eller bearbejdningsmateriale (fx litteraturhistorier). Man kan derfor ikke lave biografiske undersøgelser af oldtidsforfattere og vanskeligt af helt moderne forfattere.

1.5. Læserorienteret analysemetode

- Kan bruges som en første åbning af teksten, en slags tolkningshypotese, som siden understøttes og udbygges med andre analysemetoder.

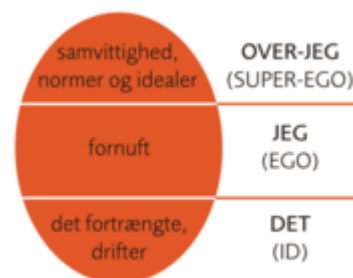
- Udgangspunktet er mødet mellem teksten og læseren. Fortolkningen af teksten sker ud fra læserens umiddelbare oplevelse, og læsningen af teksten vil variere fra læser til læser.
- I den læserorienterede analysemetode vil læseren ud fra sammenhængen i teksten gøre sig forestillinger om det, der ikke står beskrevet i teksten om personer, steder, handlinger m.m., og selv udfylde tekstens "tomme pladser".

Læseren vil skulle besvare spørgsmål som:

- Hvem er tekstens personer egentlig? Hvilken forhistorie har han/hun/de?
- Hvilke motiver ligger der bag en handling? Hvilke konsekvenser kan den få?
- Hvem fortæller? Hvornår fortælles det?

1.6. Psykoanalytisk analysemetode

- Tager udgangspunkt i psykoanalytikerens Sigmund Freuds personlighedsmodel om id, jeg og overjeg. Ifølge Freuds teori er mennesket styret af drifter (biologi, seksualitet), og det har en ubevidst side, som kan gemme på fortrængte drifter, drømme m.m. Denne teori lægges ned over personerne i teksten.
- Analysen af teksten afdækker, hvem i teksten der lader sig dominere af drifter eller overjeg, hvad der er årsag til de forskellige personers adfærd, og hvad resultatet bliver.
- Tekstens udsagn om familierelationer, opdragelse, fader- eller moderbindinger m.m. vil være genstand for analyse.

Denne metode rejser spørgsmål såsom:

- Hvad eller hvem i teksten kan afspejle id, jeg og overjeg? Er der konflikt mellem de tre dele?
- Er der tale om en rejse i det ubevidste?
- Er der direkte / indirekte udtryk for seksualitet i teksten? Bruges der seksuelle symboler?

Metoden kræver baggrundsviden om psykoanalysen, opdragelse, drømmetydning og seksuelle symboler.

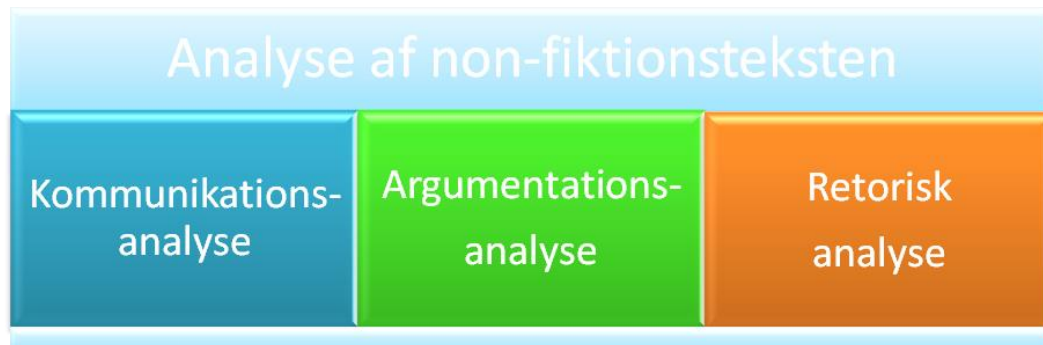
1.7. Postmoderne/dekonstruktiv analysemetode

- Lægger afstand til de "moderne metoder" (som nykritik og ideologikritik), heraf navnet postmoderne = efter det moderne.
- Tror ikke på "de store fortællinger" som forklaring på samfundsforhold, historiske forhold eller alment menneskelige forhold
- For postmodernisterne er sproget derimod det centrale, og litteraturen analyseres som sprog.
- De postmoderne analysemetoder forholder sig til sproget og formen og splitter teksten op i elementer – dekonstruerer teksten

Spørgsmål såsom:

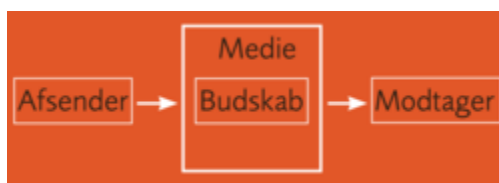
- Hvordan kan sproget i teksten karakteriseres? Hvordan bruges sproget?
- Hvilke (nye typer af) modsætninger er der i teksten?
- Hvilke symboler anvendes der i teksten?
- Hvad siger teksten om kunsten?

2. Det sproglige perspektiv

2.1. Kommunikationsanalyse

- Velegnet til nyhedsreportage, feature, portrætinterview, dokumentar og taler

- Man ser på kommunikationssituationen (ligesom man gør i argumentationsanalyse), når man skal analysere en ikke-fiktiv tekst fra et medie som avis, ugeblad, radio, tv, internettet.
- Den udvidede kommunikationsmodel anvendes, hvor mediet er centrum for analysen.

- I analysen bruge hv-ord såsom: hvad, hvor, hvem, hvordan og hvorfor.
- Kommunikationsanalyse kan være udgangspunktet for andre metoder der kan bringe fortolkningen af teksten videre. Man kan se nærmere på genren – fx nyhedsreportage, feature, portrætinterview, dokumentar – og inddrage elementer fra litterære analysemetoder, fx aktantmodellen, men ligeså tekstlingvistisk, diskurs eller argumentationsanalyse

Mulige relevante spørgsmål er blandt andet:

- Hvad er genren?
- Hvem (afsender) siger hvad (emne), til hvem (modtager), gennem hvilken kanal (medium), i hvilken kontekst (omstændigheder) og med hvilken effekt (intention)?
- Hvornår er teksten skrevet?
- Hvilken betydning har mediet for formen?

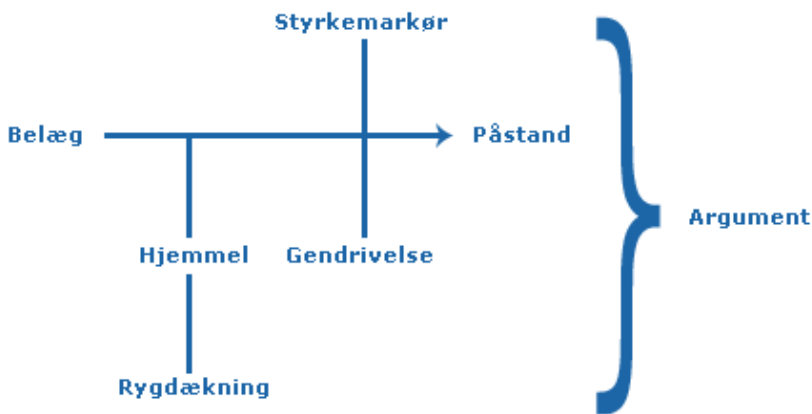
2.2. Argumentationsanalyse og retorisk analyse

- *Er velegnet til at analysere ikke-fiktionstekster såsom taler, læserbreve, kommentarer, nyhedsreportager og kritiske essays*
- Enhver argumentation rummer en sag, der argumenteres om, en afsender, der argumenterer, og modtageren, der skal påvirkes af argumentationen. Vil man analysere argumentationen i en tekst, skal man forholde sig til, hvordan afsenderen søger at overbevise modtageren om sin sag.
- En udtømmende argumentationsanalyse består i en kombination af
  1. Stephen Toulmins argumentationsmodel
  2. Den klassiske retorik
  3. En analyse af sproglige virkemidler.

Ad 1) Toulmins model: Indeholder seks elementer: påstand, belæg, hjemmel, rygdækning, styrkemarkør og gendrivelse. For at man kan tale om argumentation, så skal de tre elementer påstand, belæg og hjemmel være til stede, selvom nogle af elementerne godt kan være underforståede.

1. **Påstand:** Det argument afsenderen vil have modtagere til at støtte, argumentets konklusion
2. **Belæg:** Den specifikke grund afsenderen giver for at modtageren bør tilslutte sig påstanden; understøttende bevis
3. **Hjemmel:** Det der gør belægget gyldigt, altså den sammenhæng, der må eksistere mellem påstand og belæg. Det er vigtigt, at afsender og modtager er enige om hjemlen, ellers vil modtageren opfatte argumentet som dårligt.
4. **Rygdækning:** Bruges, når modtageren rejser tvivl om hjemlen (det underliggende belæg). Sker det, har afsender behov for at styrke sin argumentation med yderligere dokumentation. Ofte består rygdækningen i at henvise til forskning på området eller lang erfaring.
5. **Gendrivelse:** Bruges til at imødegå kritik fra modtageren. Man foregriber modtagerens berettigede indvendinger mod den påstand, man fremfører, og gør opmærksom på svaghederne i sin egen argumentation. Man styrker herved sin troværdighed og sikrer samtidig, at modtageren ikke får mulighed for selv at pege på svaghederne.
6. **Styrkemarkør:** Ord eller udtryk, som afsenderen benytter til at understrege, i hvor høj grad han/hun står inde for påstanden. Kan enten optone argumentationen (*sikkert, nødvendigtvis,*

selvfølgelig, uden tvivl, afgjort, ubetinget, verdens bedste) eller omvendt nedtone den (*måske, ofte, sandsynligvis*).

Stil følgende spørgsmål for at finde de enkelte elementer (og husk der kan være flere påstande):

1. Hvad vil afsenderen have modtagerens tilslutning til? (påstand)
2. Hvad bygger afsenderen påstanden på? (belæg) – Du kan indlede en sætningsdel med "fordi...".
3. Hvordan hænger belægget og påstanden sammen? (hjemmel)
4. Hvilke holdepunkter har afsender for at sige, at hjemlen er korrekt? (rygdækning)
5. Hvor sikker er afsender på påstanden? (styrkemarkør)
6. I hvilke tilfælde gælder påstanden ikke? (gendrivelse)

Konkluder ang. følgende i en analyse:

- Hvad er tekstens hovedbudskab og vigtigste belæg?
- Er der andre påstand og begrundelser, der er særligt interessante?
- Er der nogle af de vigtigste påstande, der ikke begrundes og som derfor må antages for at være postulater, der ikke har nogen værdi i argumentationen?
- Hvilke typer af argumentater, bliver der brugt i teksten? (generalisering, lykke-argument, trusselsargument, autoritetsargument)

- Konklusion. Er tekstens argumentation saglig, dvs.: Vurderer du, at argumentationen er en argumentation, er en holdbar argumentation og er en relevant argumentation?

Ad 2) **Retorik:** Ifølge den klassiske retorik indgår der tre faktorer i enhver argumentation:

- a. En sag, der argumenteres om
- b. En afsender, der argumenterer
- c. En modtager, der skal påvirkes af argumentationen. Når man skal afgøre, hvordan en taler vil påvirke sit publikum, skal man undersøge de tre appellformer, som Aristoteles har defineret:
  1. **Logos:** Holder taleren sig til selve sagen og overbeviser med sine ord?
  2. **Etos:** Fremtræder taleren tillidsvækkende? Har hun/han noget på hjertet?
  3. **Patos:** Bliver publikum revet med? Hvilke følelser fremkalder talen hos publikum?

Ad 3) **Sproglige virkemidler:** En tale indeholder imidlertid også en række stilfigurer fra den klassiske retorik, som skal hjælpe taleren til at huske sine pointer. Det kan være figurer, der forbinder eller adskiller, billeder, der støtter hukommelsen, eller gentagelser, der strukturerer talen.

Det er relevant at kigge på, om der er følgende stilfigurer, som bruges som virkemidler:

- Er der retoriske spørgsmål?
- Er der gentagelser?
- Hvilke pronominer anvendes? F.eks. er "vi" en klar appel om sammenhold.
- Er der metaforer eller andet billedsprog?
- Er der alliteration eller assonans, der forbinder ordene lydligt?

2.4. Sproglig analyse

- Kan både bruges på fiktive og ikke-fiktive tekster.

- Ved enhver tekst kan man anlægge et sprogligt fokus i analysen, hvor man fx fokuserer på ordvalg, sætningsopbygning, stil osv.
- Man kan se på subjektivt værdiladede udtryk, modsætninger, denotation og konnotation, ironi, humor, samt høj og lav stil

Spørgsmål man kan stille i analysen af teksten:

- Hvilken genre er der tale om?
- Hvilke ordklasser dominerer?
- Ligger ordene inden for tydelige semantiske felter?
- Hvordan er lixen og læsbarheden?
- Tilslører brugen af passiv, hvem der handler?

- Er ordvalget eller sætningsopbygningen bemærkelsesværdig?
- Er der personificeringer eller andre typer billedsprog?

2.5. Diskursanalyse

- Kan bruges ved analyse medietekster såsom reklamer, avisartikler, tv-dokumentarer
- Kan med fordel kobles til analyse af nyhedskriterier, retorik og argumentation m.m.

- Undersøger, hvordan vi bruger sproget til at forhandle vores identiteter, sociale relationer og forståelse af verden.
- En diskurs = en bestemt sprogbrug, der bruges i forskellige tekster om et bestemt betydningsområde.
- Sætter fokus på bestemte måder at tale om verden og forstå verden på (fx en politisk diskurs om eksperter og smagsdommere, en skolediskurs om undervisning, lektier, skemaer).
- Målet er at afdække, hvordan diskurser er opstået, samt hvordan de udvikles i en stadig kamp om magten – om sandt eller falsk.
- Analysen tager udgangspunkt i et overordnet område – en diskursorden – ofte et aktuelt emne f.eks. global opvarmning, ulandsbistand eller indfødtes rettigheder.

Relevante spørgsmål:

- Er der en dominerende diskurs?
- Hvilke sproglige træk er dominerende i denne sprogform?
- Hvilke diskurser er i spil i f.eks. en debat? Er der en dominerende diskurs?
- Kæmpes der om definitionen af centrale begreber?
- Bruger parterne identitetsmarkører, indforståede sandheder eller modsætninger?
- Hvornår er diskursen opstået, og hvordan forandres den gennem tiden?
- Hvordan indgår diskurserne i den sociale orden dvs. magtforholdet i samfundet?

Metoden kræver baggrundsviden om historiske, sociale og politiske forhold på det tidspunkt, hvor teksterne er skrevet.

2.6. Sociolingvistisk analyse

- *Empirien kan være alt fra sagprosa (f.eks. samtaler, breve) til prosa (f.eks. sangtekster eller litteratur)*
- *Suppleres ofte med tekstlingvistisk analyse*
- Bruges til at undersøge f.eks. sprogbrug i forskellige sociale situationer og sprogets betydning for menneskets identitet og for magtforhold (herunder også hvordan samfundet påvirker sproget). F.eks. brugen af slang eller dialekt, som sprogligt og kulturelt udtryk der markerer tilhørsforhold og status, eller på høflig tiltale, der er obligatorisk over for ældre og fremmede.
- Sproget kan analyseres såvel lokalt (modersmål) som globalt (andetsprog). Relevant at undersøge klasse/miljø, sprog, dialekt.

- Der er fokus på forskellige etniciteters sprogbrug eller fokusere på de sprogekoder og sprogblandinger (ordforråd på forskellige sprog, ordspil, kropssprog, mimik, brug af høflighed), der anvendes og hvorfor
- Man kan se på sprog og køn, på geografiske forskelle bestemt af dialekter eller sproget i de nye medier (sms, msn)

Relevante områder og spørgsmål:

- Hvilken status giver det at tale et bestemt sprog?
- Hvilken indflydelse har etniske gruppers sprog på andre unges sprog?
- Hvilke træk karakteriserer unges sprog sammenlignet med ældres?
- Hvordan påvirkes sproget af globaliseringen?
- Hvordan bruges sproget til at markere identitet og tilhørsforhold, indadtil i lukkede sammenhænge (f.eks. familien, klasseværelset) og udadtil i den sprogligt blandede verden?

3. Det mediemæssige perspektiv

Man kan lave medieanalyse af alt fra nyhedsformidling, dokumentartekster, visuelle udtryksformer og til tekster fra sociale medier. Man kan her kombinere forskellige metoder.

3.1. Kommunikationsanalyse

- I analysen af fakta vil man se på kommunikationssituationen, nyhedskriterier, genren, evt. studievært, fakta- og fiktionskoder osv.

3.2. Analyse af filmiske virkemidler

- Fokus for analyse af filmiske virkemidler er fx billedbeskæring (framing) , billedkomposition, perspektiv (frøperspektiv, fugleperspektiv, normalperspektiv), kamerabevægelser, belysning, farver, klipping og lyd.